AUERBAXIN MEYXANƏSİNDƏ GÖRÜŞ

Leypsiqdə yağışlı axşam

Leypsiq şəhərində bir meydança var,
Qədim bələdiyyə meydançasıdır,
Elə bil o kiçik tağlı dükanlar,
Əmir bazarının bir parçasıdır.*

Burda az görünür adamlar indi,
Şöhrəti tarixə zəbt olmuş ancaq.
Qonşu küçələrsə işıqlı, enli,
Həyatda, zamanda təzada bir bax.

Böyük mehmanxana,
Təkəm otaqda.
Nə bir tanış vardır deyəm, danışam.
Daha yorub məni yazıb-pozmaq da,
Qəribə haldayam, düzü, bu axşam.
Elə bil kim isə tutub əlimdən,
Çəkib dar otaqdan çıxarır məni.
Kiminsə, nəyinsə arxasınca mən,
Keçirəm səssizcə neçə küçəni...
Narın yağış yağır yenə bu axşam.
Damcılar böyüyür, artır anbaan.
Mən də göylər kimi elə dolmuşam,
Çətir də, papaq də çıxıb yadımdan.
Gedirəm... bomboşdur hər yan gözümdə,
Bilmirəm bu yağan yağışmı, qarmı.
Heç deyə bilmərəm bu an özüm də,
Öz qəti arzumu, son qərarımı.
O qədim meydana çatdığım zaman

**Əmir bazarı* – Təbrizdə üstüörtülü bazar.

Gecəyarısını vurur saatlar.
Dururam bir anlıq.
Axı, uzaqdan
Məni çağırdılar.
Bəlkə gələn var?
Sonra da yaxından gəlir o səda,
Duyuram çiynimə toxundu bir əl.
Bu gecə, kimsəsiz bir meydançada,
Bir mənəm, bir də ki, o mərmər heykəl.
Bəlkə o heykəldir səsləyən məni?
Heykəl danışarmı?
Onda bu kimdir?
Astaca çiynimə qoyub əlini,
Görürəm meydana bir qoca enir.
Baxıb tanıyıram.

M ə n

Ustad, mən səni
Veymarda Şillerlə qoşa görmüşəm.

G e t e

Əzizim, bilirsən, Faustçun məni,
Bura gətirdilər.
Çoxdan gəlmişəm...
Təəccüb eyləmə,
Mənə de görüm
Səni bu meydana gətirdilərmi?

M ə n

Yox, məni buraya... doğrusu... özüm

G e t e

Bəli, aydın oldu.
Sən gələn kimi
Elə bu səhər,

Mənə Mefistofel vermişdi xəbər.
Dedi, gələcəksən.
Dedim: – Dələduz,
Mən səndən də yaxşı bilirəm onsuz,
O məni görməmiş getməz şəhərdən.
Axı, ömrüm boyu Şərqi sevdim mən.
Hafizi, Xoyyamı, Sədini sevdim,
Fərhadın dağ yaran eşqini sevdim.
Günəşdən yeddi rəng ayrılır hər an,
Beş günəş doğubdur Şeyx Nizamidən.
Eşqin dünyasına qalxdıqca mən də,
Bir hikmət şam kimi yandı sinəmdə.
Dedim: – Nə tərsa var, nə də müsəlman,
Bütün təriqətdən yüksəkdir insan.
Yaratdım insanın məhəbbətilə,
Yaşadım mən onun hürriyyətilə...

M ə n

Elədir, fikrinə baş əyirik biz,
Sənin söz dünyandan öyrənirik biz.
Səni zaman doğdu, zaman yaratdı,
Fikrin zəmanədə tufan yaratdı.
Hikmət dünyamıza Faust tanışdır,
"Şeytan"ın heç yerdən qovulmamışdır.
Mefistofel, yəni cəsarət, hünər.
Onsuz keçinməmiş bircə gün bəşər.
Şərq də öz oğlu tək tanıyır səni,
Odur bu yerlərə gələn hər qonaq
Veymarda, Leypsiqdə arayır səni.

G e t e

Bunu Mefistofel bilsə də ancaq
Səni bu yağışda çıxarıb yola,
Gör necə islanıb üstün, başın da.
Bizim bu yerlərin gur yağışında
Daş-divar soyuqdan donur az qala.
Elə mən özüm də donuram, düzü
Bir Xəyyam norması isidər bizi*

Meydanın başında bir meyxanə var,
Örtmüşdür üstünü çəpəki tağlar.
Yolu daş döşənmiş, pillə-pillədir.
Pillələr özgə bir dünyaya enir.
Qapının ağzında bir dəstə adam**
Qarışıq səslərdən hiss olur, tamam –
Əsəblər dartılmış kaman kimidir.
Gözlər od püskürən vulkan kimidir.
İndicə bir tufan qopacaq həmən...
Tərəddüd edirəm,
Bu meyxanədən
İmtina eyləsək nə yaxşı olar.

M ə n

Ustad, bir baxınız, keçdi buludlar,
Ayna tək açıldı səmanın üzü.
Gəl, bir yerdə gəzək şəhərinizi.
Axı, ilk dəfədir Leypsiqdəyəm mən.

Onun göz oxşayan gözəlliyindən
Hələ bir şey görüb öyrənməmişəm.
Axı, bilirsiniz, Şərqdən gəlmişəm.
Şərq özgə aləmdir, Qərb özgə aləm.
Gete fikrə getdi...

G e t e

Bilirəm, qonaq,
Səni bu yerlərə gətirən maraq
Məni də bir zaman Şərqə çəkərdi...
Deyirsən, bu Leypsiq gözəl şəhərdir?
Hələ nabələdsən bu şəhərdə sən,

**Xəyyam norması* – bir şüşə şərab deməkdir.

**Auerbaxın meyxanəsinin girəcəyində qoyulmuş heykəllərə işarədir.

Sabah işıq vaxtı gəzib görərsən.
Sən ki yaxşı vaxtda gəlmisən, qonaq,
Bir zaman burada qan uddu torpaq.
Sevib vəsf etdiyim bu Almaniyada,
Nələr yaratmadı bir yığın dəni?!
Zərdüşt baba demiş,
Qoca dünyada
Əhriman boğurdu Əhrimüzdəni...
Burda, bu Leypsiqdə hələ bir zaman
Məhkəmə qurdular qanun adından.*

O gün də burdaydım, bu meydanda mən.
Əfsus ki düşmüşdü qələm əlimdən.
Dilim də olmadı çıxam danışam,
Yumruğum altında əsə tribuna.
Axı ömrüm boyu düşmən olmuşam
İnsanın insana haqsızlığına.
Faşistlər dünyanı salanda oda,
Mən beləcə qaldım bax bu meydanda.
Sanma ki, sənətə qoyuldu qiymət,
Məni düşürməyə etmədi cürət...

M ə n

Bilirəm, çox sənət ocağı söndü,
Çox dahi heykəli torpağa döndü.
O zaman dünyanın yaman çağıydı,
Almaniya bir ölüm, qan çanağıydı.

G e t e

Gəlir xatirimə, bir yaz səhəri
Leypsiqdən qaçanda faşist əsgəri,
Gəldi bu meydana başqa bir əsgər,
Əlində dağlarda bitən çiçəklər...

*Leypsiq şəhərində Dimitrovun məhkəməsinə işarədir (*müəllif*).

İndi yaxşı vaxtda gəlmisən, qonaq,
Bu qədim şəhərin hər daşına bax.
Mən də çox istərəm sənlə qoşa,
Gəzim doğma yurdu lap başdan-başa.
Fəqət, bu axşam,
Faustla yenə də qərarlaşmışam
Burada görüşək.
Gələcək yoqin.
Sən bu meyxanədə ötən illərin
Bircə gecəsini olsan bizimlə,
Görərsən hər şeyi onda gözünlə.
Gəl keçək...
Gedirik, qapıda elan:
"Meyxanə bağlıdır".
"Ey ayıq insan,
Daha gecikmisən, qayıt qapıdan.
Evə dönmək üçün gec deyil hələ,
Ya da get məbədə, ibadət eylə..."
Gete gülümsəyir...

G e t e

Ey meyxanəçi!
Hamıdan müqəddəs, mehriban bacı,
Gəl aç qapıları, qayıtmayaq boş.
Axı, nə ayığıq, nə də ki, sərxoş.
Nə evimiz vardır, nə yol gözləyən.
Məbədə getməyi rəva görmə sən.

A u e r b a x ı n m e y x a n ə s i n d ə

Keçərik içəri,
nə aləmdir bu?
Doldurub havanı şərab qoxusu.
Elə bil meyxanə özü sərxoşdur,
Səndəllər də daşdır, mizlər də daşdır.
Daşdır kuzələr də, piyalələr də,
Neçə qəlb döyünür piyalələrdə...
Şərabda elə bil əks olur aləm,
Özüm də bilmirəm hara gəlmişəm.

Xəyyamın sevdiyi o həyatmı bu?
Şərqdən Qərbə köçmüş xərabatmı bu?
O piri-muğanmı oturmuş gendə,
Bir cüt mavi gözlü dərinliyində
Qərq olub danışıb-dinmədən belə?
Bəlkə o Faustdur,
Mefistofeldə
Leypsiqə gəlmişdir elə haman gün?
Yeni fəlsəfələr kəşf etmək üçün?
Yox, Şeyx Sənana oxşarı vardır,
O xurmayı saçlı qızda Xumardır.
Gör neco saxlayıb ədasını da.
Sənan çıxarmışdır ridasını da,
Nə əmmamə qalmış, nə təhtülhənək.
Eşqin qarşısında o baş əyərək
Zahirən, daxilən dəyişmiş tamam.
Dinin zülmətindən qaçan bu adam
Vüqarla gəzdirir tərsa xaçını,
Boynundan asmışdır dar ağacını.

Gete

Bizə şərab gətir, möhtərəm xanım,
Şərabın oduna alışıb yanım.
Doldur kuzələri,
bir insafa gəl.
Dostum Şərqdən gəlib eşit, ey gözəl.
Yox, hardan biləsən sən o diyarda,
Saqilər dolanar meyxanələrdə.
Qızılgül ətrilə yuyular sürah,
İçən savab edər, içməyən günah.
Sanma meyxanədə məst olur hamı,
Orda kimisinə həyat ilhamı,
Axı, kimisinə yük olur şərab.
Bu küpdən o küpə tökülür şərab,
Biz ola bilmərik onlara şərik,
Biz ki al şərabı qəlbə içirik...
Dönüb hamı baxır Göteyə sarı.

Birinci səs

Qoca Fausta var bunun oxşarı.

İkinci səs

Yəqin yanındakı Mefistofeldir.

Üçüncü səs

Burdan getdikləri gör neçə ildir...
Susur bir andaca qarışıq səslər,
Susur çalğıçılar, dayanır rəqslər.
Hamı heyrət edir.
Qızlar bu ara
Etiraz edirlər:
"Çal , ey avara!
Tez ol, valsı başla qızışsın meydan!
Bizə nə çıxacaq qoca Faustdan?
Mefistofeli də tanımırıq biz!
Yüz il yaşamışıq Mefistofelsiz.
Görmək istəmirik üzünü belə!
Ötən əsrlərin fəlsəfəsilə
Yaşaya bilmərik bilirsiz, cənab!
Yaşasın azadlıq!
Yaşasın şərab!"
Qapının ağzında durub bayaqdan
Ətrafı seyr edir lovğa bir cavan.

Mefistofel

Qızlar, gözəl qızlar, səhv edirsiniz,
Bir anınız keçməz Mefistofelsiz.
Bir də deyin görək Faust nə zaman,
Getmiş Auerbaxın meyxanəsindən?
Şeytan da burdadır, hikmət də burda,
Zülmət də burdadır, cənnət də burda.
Dünya yaranandan bu günə qədər,
Qayğısız olmamış heç zaman bəşər...

Gete köks ötürüb.

Gete

Faust, yazıq Faust,
Səbrə bax səndə
Uşağa dönmüsən bunun əlində.
O öz aləmindən qoparır səni,
Haraya istəyir aparır səni...

(Bu vaxt Faust gəlir xəyal içində Gete ilə görüşür.)

Faust

Burdasan sən də?
Nə yaman korlanıb yaddaşım, düzü,
Bir saat əvvəldə dediyim sözü
Tamam unuduram bir səat sonra.
Məni Mefistofel gətirdi bura.
Gəlin çıxıb gedək çölə, çəmənə,
Düzü, bu meyxanə dar gəlir mənə.

Mən

Bəlkə yorğunsunuz, oturun, cənab,
Sizə kömək edər bir qədəh şərab.
Bir də musiqini dinləyin bir az.
Şərab olan yerdə, axı, şər olmaz.

Faust

Nə gözəl dediniz, a şərqli qonaq,
Bu bir həqiqətdir dərindən duysaq.
Elə bil yerdən qopardın məni,
Öz hikmət dünyama apardın məni.
Əslində şərabdan doğmamışdır şər.
Nadandır mey içib şər törədənlər.

Şərqin fəlsəfəsi ucadır, uca.
Ona baş əymişəm ömrüm boyunca.

Mən

Biz də xeyli vaxtdır dinləyib səni,
Həyat, xilqət haqda fikirlərini
Öyrənə-öyrənə görürük bəzən
Bizim Fəzlüllahla eyniləşirsən.
"Mən bir allahammı?"
Sorduğun zaman
"Bəli, sən allahsan, ey qadir insan"
Deyərək Nəsimi səs verir sənə.
Həqiqət yol tapır şübhələrinə...

Faust fikrə gedir...

Faust

Bir hikmətə bax,
Mənim fikirlərim məndən çox qabaq
Gəlmiş bu dünyaya.
Mən isə hələ
Boş-boş öyünürəm hikmətlərimlə.

Mən

Yox, cənab, bu böyük təfəkkürlə siz,
Elə bizimçin də qiymtlisiniz.
Məğriblə məşriqin yovuşmasına,
Fikir dünyamızın qovuşmasına,
Böyük təfəkkürlər yol açmış ancaq.
Bu belə olmuşdur, belə olacaq.

Gete

Hər zaman, hər yerdə görürəm, qoca,
Hikmət axtarırsan ömrün boyunca.
Bu tərəddüd, şübhə yorduqca səni,
Girdablar içində gördükçə səni

Mən əzab çəkirəm.
Axı, bir zaman
Dedim ki, fikrinin işıqlarından
Gözümüz, qəlbimiz nurlandı bəlkə.
İndi xəyallarla pəncələşdikcə...
(Faust burda onun sözünü kəsdi.)

F a u s t

İnan, bu təroddüd səndə əbəsdir.
Sən bütün bəşərçin yaratdın məni,
Əbədi olaraq yaratdın məni.
Əgər "Faust"unu yazmasaydın sən,
Sən Gete olsan da mən olmazdım mən.

G e t e

Əbədi gəlirik biz bu dünyaya
Bizə elə gəlir, ölürük guya.
Xəyyam söyləmiş ki, bu cansız kuzə
Şərabla ruh verir, can verir bizə.
Bir vaxt saqi idi meyxanəmizdə
Yenə də qayıtmış məclisimizə.
Şairin sözündə hikmətə bax sən,
Deyir ki, heç zaman ölməyəcəksən.
Dünən insan idin, sabahsa çiçək,
Adınla görkəmin dəyişir demək.
Bu mey ki, rəngi də, dadı da gözəl,
Kim bilir neçə gün, neçə il əzəl
Torpağın ətriydi, günəşin nuru.
İnsanın əliylə dönüb mey oldu.

F a u s t

Dərk etsək əgər,
Bu şəfəq rənginə çalan zərrələr
Yenidən qayıdıb dönür əslinə.

Günəşin nuruna, torpaq ətrinə.

G ö t e

Elədir, düzdür..
Bu bizim həyatla vəhdətimizdir.

F a u s t

Biz hər şeydə varıq,
ya daş, ya çiçək.
Hər şeydən bizdə də zərrə var demək.
Biz həmi bir küllük, həmi min zərrə,
Həm ayrı-ayrıyıq, həm də bir yerdə.

G e t e

Arayıb, axtarıb, öyrənə bilsən,
Sən bəlkə də mənsən, Faust deyilsən.
Bir zaman zərrə tək ayrılıb məndən,
İndi bu görkəmdə sən olmusan sən.

M ə n

Ustad, bilirsənmi Şərqdə bir zaman,
Özünü dərk etmək istəyən babam,
Nə qədər anlayış, hikmət yaratdı.

G e t e

Yəqin ki, axırda bir yerə çatdı,
Özünü, dünyanı dərk eləyərək
Söylədi, yaşayıb ölmürük demək,
Dəyişə-dəyişə yaşayırıq biz.
Nə isə... Bəs hanı kuzələrimiz?
Nə qədəh veriblər, nə də ki, kuzə,
Demək meyxanəçi dağ çəkib bizə.
Bir qurtum içmədik,
belə iş olar?

Faust

Mən öz otağımdan çıxanda, dostlar,
Dedim təbiətin gedim qoynuna.
Görüm nə gətirir xilqəti cana?
Təbiət yerinə indi meyxanə,
Bir də sizi gördüm,
Razıyam buna.
Bu söz-söhbətimiz qurtarmır hələ...
Sanki fürsət düşdü Mefistofelə
Qocanı bir anda götürüb getdi.
Götenin alnını qırışlar örtdü.
Gözləri yol çəkdi elə bil birdən.
Çıxdıq meyxanədən...

Artıq səhərdi,
Günəşli, buludsuz bir yaz səhəri.
Şəfəqlər içində Leypsiq şəhəri
Necə gözəl idi, necə füsunkar.
Adamla *doluydu* gen xiyabanlar.
Bahar havasıyla qabardı sinəm.
(Meyxanə bir aləm, şəhər bir aləm...)
Qoşulub o səhər izdihama mən,
Yenə də Götenin keçdim önündən.
Yenə həmən tağlar, həmən meydança,
Yenə əzəmətlə durmuşdu qoca...

Leypsiq-Bakı
1969, may.

MƏNİM CƏBHƏ DOSTLARIM

Nigaranlıq

Zaman o zaman deyil,
Məkan o məkan deyil,
Fəqət yaddaşımızdan
O illərin, yerlərin izi pozulan deyil.
Tarixə çevrilsə də ömrün, günün hər anı,
Xatirələr bağlayır ötən günə insanı.
Xatirəyə çevrilir sevincimiz, qəmimiz,
Xatirəylə döyünür zaman-zaman qəlbimiz.
Xatirə var odundan od tutursan yanırsan,
Xatirə var *ananda sanki qanadlanırsan...*
Bu bayram günlərində
Ötən qanlı günləri gətirdikcə yada mən,
Bir ömrün kədər dolu, sevinc dolu günləri
Gəlib keçir gözümdən.
Neçə insan qayıdır yaddaşımda həyata,
O kədərli günləri iftixarla yenidən
Yaşayıram mən *hətta.*
...Gör neçə ildən sonra
Öz cəbhə dostlarımla otururuq üz-üzə.
Deyirəm: – Ay uşaqlar, qoy mən danışım sizə,
Fikir verin hər sözə,
Yaddaşın dolayında itib, qalan olmasın.
Axı, bunlar tarixdir,
Gərək yalan olmasın...

Qırx birinci il idi,
Ərdəbildəydik onda.
Yadınıza düşürmü?
Hə, cavan oğlan idik,
Min-min insanlar kimi
Biz də sabahımızdan yaman nigaran idik.
Qərbdə dumanlı göylər
Topların atəşindən yanırdı tala-tala.

Gəlirdi Şorqo tərəf bu od, alov, bu bəla.
Qocalar söyləmişkən.
Elə bil yer üzündə Nuhun tufanı idi.
Faşist sözü o zaman ölüm idi, qan idi.
Hamı nigaran idi...
Yox, yox, hamı deyildi,
Kim deyir ki, sevinib şadlananlar yox idi?
Fəqət öz niskilini ürəyində saxlayan
Sevinəndən çox idi.
Dinə bilmirdi hamı,
Susurdu, gözləyirdi.
Dinib danışanları xəfiyyə izləyirdi.
Çaharrahda, Rastada*
yığılanlar var idi,
Onlar məddahlar idi.
Görürdün ki, ortada
Uca səslə bir nəfər
Baba dərvişlər kimi:
– Belə verirlər xəbər...
Deyəndə neçə söz də artırırdı özündən.
Yalandan danışdığı bəllənirdi üzündən...

Xəbərlər mərkəzi çayxana

Axşam Çeşməbaşında
Böyük bir çayxanada yığılırdı ağalar.
Daxil olmaq azaddır,
Əgər artıq pulun var.
Bir şahılıq miyana **
Burda bircə qırana.
Doğrusu, bir pul deyil ağa üçün bir qıran.
Ancaq məndən soruşsan,
Deyərəm ki, o zaman
Bir qıran, bir bəzzazın birgünlük məxarici.

*Ərdəbildə bazar və məhəllə adlarıdır.

**Kiçik stəkanda çay.

Bir qırana iki gün fəhlə işlədər hacı.
Ancaq bu çayxanada
Bir stəkan çayın da dəyəri bir qırana.
Nə olsun ki, axşam gəl,
Görəcəksən dolubdur ağzınadək çayxana...
Gəlir cavan əfsərlər,
Gəlir tacir, sələmçi.
Gəlir, siyasət ilə heç vaxt maraqlanmayan
Qırmızısaqqal hacı...
Axı, hamı istəyir
"Berlin xəbərləri"ni gəlib özü eşitsin.
Diktorun söylədyi hər bir sözü, eşitsin.
Elə bilmə ki, onlar dünyanın taleyindən,
İnsanın həyatından,
Vətəndən nigarandır.
Birisi anbarından,
Biri dükanlarından...
Bir sözlə, burda hər kəs özündən nigarandır.
Bir xəbərlə dəyişir
Dəyər, məzənnə, bazar...
Hər gün bircə xəbərdən milyon qazanan da var,
Müflis olanlar da var...
Gecə sərxoş çıxırlar çayxanadan əfsərlər,
Onları məst eləyir uydurulmuş hər xəbər.
Dünən ingilislərə nökərçilik edənlər,
Xidmət üçün ağadan rütbə, ənam güdənlər,
İndi ata-babadan elə bil alman olub.
Dönüklərə nə var ki,
Kim ulaq olsa, onlar əvvəldən palan olub...
Beləcə günlər ötür,
Beləcə günlər itir,
Gəlir qırx birin yayı.
Məddahlar, xəbərçilər daha görünmür gözə,
Dünən danışmayanlar indi başlayır sözə.
O məşhur çayxana da düşür adi halına,
Son qoyulur onun da dünənki cəlalına...

Ziddi-faşist cəmiəti

Baş küçədə – Çaharrahda,
Tablo asdı bir gün səhər
Faşistləri sevməyənlər.
İri xətlə yazılmışdı:
"Ziddi-faşist cəmiyyəti".
Elə o gün küçə-küçə, meydan-meydan
Gəzdi onun söz-söhbəti:
"Gəlin, vətəndaşlar, gəlin, a dostlar,
Şairin sizlərə xoş xəbəri var..."
Haray çəkən bir şairin
Səsi düşdü mahal-mahal:
Gəldi kəndli, gəldi hampa,
Gəldi əsnaf, gəldi baqqal.
Müəllimlər, tələbələr axıb gəldi,
Şər xeyirlə savaşanda,
Aydınlığa səs verməyə
El zülmətdən çıxıb gəldi.
Azadlığın gücünə bax,
Damla əgər azad olsa,
Axıb-axıb selə dönər.
İnsan əgər azad olsa,
Dağ oynadan filə dönər.
Azadlığa çıxanda el,
Qandallara, zindanlara sığışmayır.
Azadlığa çıxanda dil,
Susmaq bilmir,
Səsi, sözü meydanlara sığışmayır.
"Gözlə" deyən, "dinmə" deyən zəmanənin
Razılığın soruşmayır.

Üç gündür ki,
Carçı düşüb xəbər verir,
Piləçaydan Nirə qədər*

*Qəsəbə və mahal adlarıdır.

Xalxaldan da Muğanadək.
Mitinq vardır Ərdəbildə
El-obanın camaatı gəlsin gərək.
Qayadan bir damcı düşür,
Bir də düşür, irmaq olur.
İrmaq axır sel yaranır.
İnsanlar da yığılanda
Tayfa olur, el yaranır.
Bu obadan biri çıxır,
O komadan biri çıxır,
Biri enib dağdan gəlir,
Biri çıxıb bağdan gəlir.
Cığırlarda görüşürlər,
El yolunda birləşirlər,
Dərdləşirlər, dilləşirlər:
– Xeyir ola?
– Deyirlər ki, mitinq vardır Ərdəbildə.
– Savalandan gəlirəm mən,
Nə xəbərdir görən belə?
– Nitq olacaq bizim dildə,
Eşidərsən, öyrənərsən.
– Ayrı dili bilmirəm mən,
Özgə dildə danışsalar heç getmərəm.
Mən elatam,
Başqa dildə danışmayıb babam, atam.
Bir rəvayət deyim sənə,
Bəlkə elə eşitmisən:
... Bir gün dağdan enib gəlir bir şahsevən,
Axşam üstü o çatanda obasına,
Görür ki, bir əmmaməli
Çıxıbdır ot tayasına
Haray çəkir.
Xəbər alır, deyirlər ki:
"Bu molladır, azan verir".
Baxıb-baxıb soruşur o:
"Bəs nə deyir?"
"Biz nə bilək!

Görməyirsən özgə dildə danışır o"
Qəzəblənir kişi yaman,
Deyir: – Salın tez tayadan,
Başa salın, anlasın o,
Özgə dildə
Qoyun gedib özgə yerdə banlasın o...

Mitinq

Çaharrahda, mitinq verir
"Ziddi-faşist" cəmiyyəti.
Axıb gəlir şəhər əhli,
Kəndistanın rəiyyəti.
Dalğalanır insan seli
Məzluminin dükanının qabağında.
Kimi ayaq üstə durub,
Kimisi də oturubdur,
Bağlaması qucağında.
Ay Məzlumi, gözün aydın,
Aç dükanın qapısını.
Bir bu qədər müştəriylə
Sən bir gündə qazanardın
Lap dünyanın yarısını.
Birdəfəlik tullayardın
Məzlumluğun daşını sən
Aç qapını, aç, Məzlumi,
Niyə durub düşünürsən.
Aç qapını bir görsünlər,
Nəyin vardı, nə satırsan.
Mən bilirəm bu alverlə
Öz-özünü aldadırsan.
Aç qapını, xurcununu, çomağını
Yağsın bura rəiyyət dostlar.
Qoy hər şeyi söz etməsin nadürüstlər.
Cərgə-cərgə, sıra-sıra
Səf çəkərək dayanaq biz.

İrad tuta bilməsin qoy düşmənimiz
Günortadır,
Müəzzinlər minarəyə qalxan vaxtı.
Dükandarlar qapıya tor taxan vaxtı.
Cəmiyyətin arasından
Lap maşının damı üstə
Qalxdı biri.
Sakitliyə dəvət etdi gələnləri.
Bircə anlıq susdu hamı.
Bir uğultu keçdi sonra
Sanki insan dənizindən
– Bu danışan kimdmr görən?
– O Qüdsdur.
Ərdəbilin ən hörmətli müəllimi.
Bu mahalda natiq yoxdur ounu kimi.
Sonra sanki daş atdılar birdən gölə,
Sədd çəkdilər coşan selə.
Üzdə maraq, közdə maraq
Hamı susdu.
– Ağayi Qüds danışacaq...
Bizim ya şəhərdə, ya da ki kənddə
Evimiz, komamız, ocağımız var.
Bizim bu ölkədə, bu məmləkətdə
Özümüzə görə bir haqqımız var.
Evimiz od tutub yanarsa bir gün
Hay-haray salarıq qonşular qəlsin.
Qonşunun koması odlansa bir gün
Biz də köməyinə gedərik yəqin.
Fərz edək bir kənddir bu yer kürəmiz,
Ölkələr qonşudur biri-birilə
Min illər bir yerdə yaşamışıq biz,
Hələ yaşayacaq nəslimiz belə.

İndi qonşumuzun evi odlanır,
Hcç insafmıdır ki, dayanaq gendə?
Alovlar, tüstülər ərşə dayanır,
İnsanlar yanırlar odlar içində.

Demirəm vuruşaq biz əldə silah,
Belə bir fikirə düşməsin heç kəs.
Fəqət səsimizi gəlin ucaldaq,
Dünyanın səsinə qoşulsun bu səs.
Bu odu, yanğını, müharibəni
Yaradan adamlar quldurdan pisdir.
Onların başçısı dənidir, dəni,
Onlar insan deyil, onlar faşistdir.

Yalan söyləyirlər o kəslər, yalan,
Deyirlər faşistlər adi insandır!
Yalan söyləyirlər faşistlər, yalan,
Müsəlman, yəni ki, misli-almandır!

Günahdır Hitlerə Mir Heydər demək!
Kim dedi, o sözü heç inandımı?
Qoy çıxsın ortaya, danışsın görək
O özü doğrudan müsəlmandırmı?!

Bir vaxt Vilhelmi Şərqə gətirib,
Adının önünə "Hacı" qoşdular.
Fəqət çox çəkmədi başa düşdülər
Qoyun dərisinə canavar girib...

(Natiqin sözləri kəsilir hər an,
Adamlar əl çalıb gülüşürdülər.
Onlar ki, baxırdı dalda-bucaqdan
Bir az da, bir az da büzüşürdülər).

Qardaşlar, faşistlər çatıb Volqaya,
Stalinqradda döyüşlər qedir.
Meydan oxusa da Hitler dünyaya,
Bu haylar, haraylar bir bəhanədir.

Haqqın tərəfində dayanırıq biz,
Qoşulsun səsimiz haqqın səsinə.
Çünki lap ürəkdən inanırıq biz

O Qızıl Ordunun qələbəsinə...
Natiq susdu...
Alqış səsi ucaldıqca dörd bir yandan,
Əks-səda gəldi ona,
Bağmeşədən, Üçdükandan.
Dalğa-dalğa, halqa-halqa getdi o səs,
Mahal-maşal, şəhər-şəhər
O sədaya səs verdilər.
Faşistləri sevməyənlər,
Müharibə sevməyənlər...

Ümidlə iradə birləşəndə...

Yığılıb bir otağa redaksiya heyəti,
Görün nədən başlandı onların ilk söhbəti:
"Kağızımız varmı?
– Yox.
– Mətbəəmiz?
– O da yox.
– Hürufçin?
– Yoxdur o da.
– Pul necə?
– Bəs nəyimiz var onda?
– Qulaq asın mən deyim onları birbəbir,
Vərəqə çap etməyə iradəmiz varmı, var.
Sözümüz çatar, çatar.
Rəssam necə – Ələkbər:
Mühərrir kim – Əxlaqi.
Müsəhhih – Danişbecu.
Kitablar çap etməyə kifayətdir bu ordu..."
İradənin önündə yox oldu maneələr.
Bir fəhlə yumruğu hazırladı Ələkbər.
Onun zərbəsi altda parça-parça qırıldı
Faşistlərin nişanı.
Bu oldu vərəqənin həmişəlik ünvanı.
Baş məqalə, felyeton, şer, bir də xəbərlər
Hazır oldu o səhər.

Cövdət mətbəəsində çap oldu vərəqlər.
"Ziddi-faşist vərəqi" Azərbaycan dilində,
Bu bir qığılcım idi,
Ağsaçlı Ərdəbilin
Minillik niskilində.
Hamı qəzet görəcək,
Xəbərləri biləcək
Doğma ana dilində.
Oxuyacaq qocalar,
Oxuyacaq cavanlar,
Oxuyacaqdır bunu
Ömründə əllərinə
Ruznamə almayanlar.
Namindən Nirə kimi,
Xalxaldan Muğanadək
Oba-oba, elbəel
"Ziddi-faşist" gəzəcək.

Qəzet satan Zeyni

Səhər günəş doğan zaman
Gəldi Zeyni:
– Verin, verin vərəqəni.
Müştərilər gözləyirlər, axı, məni.
Rəislərə "müjdə" verim,
Hacılara müftə verim.
Tacirlərə bir qırana satım gərək.
Tez olun ki, karvansara açılmamış
Hücrələrə çatım gərək.
Prədmələk, Təzəmeydan,
Şeyxqabağı, Körpübaşı,
Unçu meydan, Misgər bazar,
Gör nə qədər müştəri var.
Min nüsxə ver, ancaq çatar.
Küçələri, meydanları
Zeyni bir-bir saya-saya,
Nəzər salır vərəqədə ünvanlara.

Əzbərləyir,
Hansı sözü harda deyim,
Kimə deyim.
Zilmi deyim, bəmmi deyim.
Elə deyim hamı bilsin,
Dostlar gülsün,
Düşmən ölsün...

Təzə açır qapıları dükandarlar,
Qaş-göz ilə, oğrun-oğrun danışırlar:
– Ağa, təzə nə xəbər var?
Ağa çiynin çəkib durur.
Demək təzə bir söz yoxdur.
– Məşdi, sizdə nə xəbər var?
Tər hənalı saqqalına
Çəkir – Məşdi sağ əlini.
Demək qorxur Məşdi hələ,
"Bu işlərə qoşma məni,
Saqqalımı verrəm ələ".
Qınamıram mən onları,
Məmurlardan qorxanı var,
Xəbərçidən çəkinən var.
Düşünür ki, bir söz deyər,
"Elə olmaz, belə olar..."
Siyahıya düşər adı.
"Bəlkə elə düz deyirlər,
Bu faşistlər yaxındadır..."
"Bəlkə elə düz deyirlər,
Bu gün-sabah
Göründülər birdən-birə.
Bir söz üstə keçər girə...
Qəlbindəki qəlbindədir,
Nə işi var ortalığa düşsün nahaq".
El sözüdür,
"Ağrımayan başımıza
Nədən ötrü saqqız salaq".
Elə bu vaxt

Qoltuğunda "Ziddi-faşist" vərəqəsi,
"Hicaz" üstə zilə qalxıb nazik səsi
Zeyni gəlir...
Rastabazar cingildəyir:
– Qulaq asın, ay ağalar!
Məndə təzə xəbərlər var!
Bizim dildə ruzinamə,
Qoy sevinsin dostlarımız,
Düşmənlərsə batsın qəmə.
Alın, alın!
Görün faşist orduları nə haldadır,
Əhvalları soğan dadır!
Alın, alın!
Kasıblara on şahıya,
Dövlətlilər pulsuz alsın,
Alın, alın!
Kimisinə bir göz dağı,
Kimisinə müjdə olsun...
Baqqallara, bəzzazlara
"Ziddi-faşist" vərəqəsi
Zeyni sata-sata gəlir.
Zeyni dönüb oda gəlir.
Karvansara qabağında
Durur bir an:
– Ay ağalar, ay hacılar,
Məndə təzə xəbərlər var.
Alın, alın bu vərəqi,
Görün necə şerlər var:
"Öz aramızdır, ay hacı,
Çox pis olub halın sənin,
Bu Hitlerin yolunda lap
Getdi tamam malın sənin..."
"Alın, alın!
Hitler indi öz başının hayındadır.
Səngərlərdə donub qalmış
Ordusunun vayındadır..."
Zeyni girir hücrələrə:

"Buyur, hacı, buyur, ağa...
Ağa alır vərəqəni
Cürət etmir bir söz desin
Zeyni kimi bir "qonağa".
Zeyni gəzir bazar-bazar,
Zeyni gəzir meydan-meydan,
Gür səsilə dolur hər yan:
– "Mir Heydər"in çatdı sonu,
Gözləməyin daha onu...
Zeyni hardan gəlib keçir,
Ağ vərəqlər görünürlər
Hücrələrdə, dükanlarda.
İstəyərək alan da var,
İstəməyib alanlar da.

Üç il cəbhədə

Üç il döyüş getdi, bizim şəhərdə,
Bazarda, evlərdə, məhəllələrdə.
Fikirlər, məsləklər vuruşdu burda.
Cəbhələr üz-üzə durmuşdu burda.
Səngərsiz, tüfəngsiz, topsuz cəbhələr,
Zaman-zaman gələn sonsuz cəbhələr.
Bir yanda insanlıq, əmin-amanlıq,
Bir yanda minillik bir hökmranlıq –
Puldan, ağalıqdan, mülkdən ayrılır.
Rişəsindən qopur, kökdən ayrılır.
Odur ki, toplayıb son qüvvəsini,
Tərk etmək istəmir öz cəbhəsini.
Axı, inam duyur özündə onlar,
Min cildə girir bir gündə onlar.
Gah mülayim olur, lap ipək kimi,
Gah da qəzəblənir bir pələng kimi.
Bir gün mömin olur, bir günsə asi,
Üç il belə getdi bizim şəhərdə
Əqidə davası, məram davası...
Gizlində, aşkarda pıçıldaşırlar,

Deyəndə: "Ay hacı, gözləməniz var?"
Deyirdi: "Var, oğul, heç tələsməyin,
Cücəni payızda sayarsız yəqin".
Fəqət günlər keçdi, zaman dəyişdi,
Şəhərin havası yaman dəyişdi.
Daha görünmədi meydanda onlar,
Daha orda-burda yığılmadılar.
Hacının elə bil beli əyildi,
Səhər evdən çıxıb hücrəyə gəldi,
Axşam da eləcə qayıtdı geri.
Az qaldı saqqalı süpürsün yeri.
Çoxusu dəyişdi libasını da,
Buxara börkünü, əbasını da.
Guya keçmişindən ayrıldı tamam,
Guya təzələndi dünənki adam.
Aşkarda döyüşə bilməyən hacı,
Şayiə yaymaqda gördü əlacı.
Hər səhər şəhəri gəzdi bir xəbər:
"Geri çəkilməklə guya faşistlər
Siyasət yürüdür, hərbi siyasət..."
Neçə gün tamam
Bazarda, dükanda gəzdi bu söhbət.
Elə ki, bir yana çıxmadı yalan,
Xəbər yayıldı ki: "Xəlici-Farsdan
Sualtı qayıqlar çıxıb sahilə,
Almanlar cənubu keçirib ələ..."
Beləcə yalana yalan qoşuldu,
Bəzən bu sözlərə inanan oldu.
Dedilər: "Kim bilir, düz olar birdən,
Niyə öz boyuma kəfən biçim mən.
Nə "hə" deyim, nə "yox", gizləyim hələ,
Birdən elə oldu, olmadı belə..."
Gecə yarasalar keçdi hücuma,
Bir gün xəbər gəldi, bir dəstə adam
Neçə dostumuzu döyübdür axşam.
Bir gün neçəsinə böhtan atdılar,
Polislər küçədə, evdə tutdular.

Zeynini saldılar hədə-qorxuya,
Məktub göndərdilər: "Bu yoldan, guya,
Dönməsə yolunu gözləyir ölüm.
Bir gün doğranacaq o dilim-dilim."
Son həddə çatmışdı düşmənin kini,
Bu hədə-qorxunu duyurdu Zeyni.
Bilirdi üzünə gülən hacılar,
Onun ölümünə çıxarıb qərar.
Hər şeyi, hər şeyi Zeyni bilirdi,
Açıb hücrələri bir-bir girirdi.
Yenə hacılara şər oxuyurdu,
Yenə tacirləri lağa qoyurdu...
Hər gün bir xəbərlə gəlirdi Zeyni,
Cəbhədən zəfərlə gəlirdi Zeyni.
– Faşist orduları düşüb qaçağa
Sərhəddən qovuldu, – o verdi xəbər.
Dedi: "Gözün aydın, ağa, ay ağa,
Polşa azad oldu" – o verdi xəbər.
Bir gün də əlində qırmızı xətlə
9 May yazılmış vərəqə gəldi.
Bütün Ərdəbilə bir məhəbbətlə
Qələbə gününü o xəbər verdi.

Deməyin cəbhədə olmayıb Zeyni,
Yoxdur siyahıda belə bir əsgər!
Yox, bir gün döyüşdən qalmayıb Zeyni,
Stalinqraddan Berlinə qədər
Vuruşa-vuruşa gedibdir o da.
Neçə yol ölüm də çıxıb önünə,
Zeyni sarsılmayıb vuruşmalarda,
Üzüağ gəlibdir zəfər gününə.
"Ziddi-faşist Zeyni"
Hələ bu adı
Dostlar Reyxstaqın daşında yazıb.
Kim deyir ki, Zeyni əsgər olmadı
Qələbə günündə Vətən torpağı
Onu siyahının başında yazıb...

Otuz ildən sonra

Otuz bahar gəldi keçdi,
Otuz dəfə güllər açdı
Mərmilərlə yaralanmış ana torpaq.
Otuz dəfə 9 Mayı
Salamladı Qızıl bayraq.
Otuz yaşlı igid olub
Bayram günü doğulanlar.
Otuz ildir sinəsində
Qələbənin nişanını
Gəzdirirlər qəhrəmanlar.
Otuz ildir mən də sizin
Adınızı öz qəlbimdə gəzdirirəm.
Nə çəkdiniz, nə etdiniz,
Siz də necə igiddiniz
Mən bilirəm.
Əxlaqını kim tanıyır mənim qədər?
O yazdığı məqalələr
Bir zamanlar daşdan keçdi.
Dəryaz oldu, kəsdi-biçdi
Yolumuzda qanqalları.
Qəribə bir xilqət idi,
Həm çəlimsiz, həm də gödək.
İstedadı nemət idi,
Fikri aydın üfüqlər tək.
Hər sözünə hədəf olan
Siqlətinə tablaşmazdı.
Üç il tamam dincəlmədən
Gecə-gündüz yazdı, yazdı.
9 Mayda əllərini dayaq verib
O, belini düzəldəndə
Elə bildim uca dağdı.
Qələbəylə qayıtmış bir əsgər kimi
Alnıaçıq, üzüağdı.
Mən yazmasam, kim yazacaq
Mənim cəbhə dostlarımın

Hünərini, himmətini?
Şer edib, dastan edib
Kim salacaq dildən-dilə
Döyüşünü, cürətini?..
Bütün gecə sübhə kimi
Özü boyda bir təkəri
Fırladardı Danişbecu.
Yorulanda, bir az ciddi
Deyərdi ki:
Bu təkərin çatmır gücü.
Görün necə cırıldayır.
Yrəyimə od salacaq onun səsi.
Belə getsə səhərədək
Çap olunmaz "Ziddi-faşist" vərəqəsi.
Bir piyalə çay veriniz içək barı.
Qüvvət yığıb biz hücuma keçək barı.
Şəkərçörək, qurabiyə,
Paxlava da lazım deyil.
Qoy qurtaraq bu işləri,
Bax o günə saxlayın siz
Noğulları, nabatları,
Püstələri, kişmişləri.
Onda hər şey yeyəcəyik,
Bu günləri yada salıb
Lətifətək danışardı.
Güləcəyik, güləcəyik...
Çox məzəli oğlan idi,
Sevincini, kədərini
Lətifətək danışardı.
Zənn etməiyn taleyilə barışardı.
Dərdlərini nəql edərdi,
Sakit-sakit, elə-belə.
Diqqət edən görərdi ki,
Qəzəbi də, nifrəti də
Dodağının gülüşünə
Qarışıbdır gilə-gilə...
Üç il pulsuz işlədik biz.

Deyirdi ki, qəm etməyin
Aylığınız banka gedir.
Pul adamı tənbəl edir.
Pulum olsa işləmərəm,
Neçə-neçə illərimin əvəzinə
Çilovpozdo oturaram
Hey yeyərəm, hey yeyərəm...
Mənə aylıq yazsaz əgər,
Yazın onu Kamranxanın ayağına.*

Pullarımı yığıb qoysun sandığına,
İstəsəm də o verməsin.
Elə yerdə gizlətsin ki,
Qoy özü də heç bilməsin.
İndi mənim gözlərimdə
Bir məcməyi boyda olur onşahılıq,
Qorxuram ki, ciblərimə yerləşməsin.
Sonra yenə firladardı
O, təkəri ağır-ağır,
Görərdin ki, çap etdiyi
Vərəqləri sayır, yığır.
O firlatdı təkərini o qədər ki,
İstədiyi zaman gəldi.
Dövri-zaman təzələndi.
9 Mayda, zəfər günü
Cəbhələrdən, döyüşlərdən
Gələn odlu xəbər susdu.
O gün təkər fırlanmadı,
Təkər durdu, təkər susdu...

Ərdəbildə üç il tamam,
Səhər, axşam
Bir otaqda yığışanlar
Elə bil ki, o gün səhər
Yorğunluğu dərk etdilər.

*Kamranxan Ərdəbildə ən xəsis adam idi.

Qucaqlaşıb öpüşdülər,
O otağı tərk etdilər...
O gün səhər,
Ərdəbildə küçələrə
Çıxmış idi bütün şəhər.
Çaharrahda mitinq oldu,
Meydan doldu.
Yenə Qudsun eşidildi ötkəm səsi:
– Bu gün başa çatdı, dostlar,
Aydınlığın zülmət üstə qələbəsi.
Toplar susdu, tanklar durdu,
Berlinədək gedib çıxdı Qızıl Ordu.
Zaman özü hökm verdi,
Kim haqlıdır, kim haqsızdır.
Milyon desəm yenə azdır,
Analar var sinəsində oğul dağı,
Gəlinlər var boğazında
Düyünlənib hıçqırığı.
Osvensimdə, Buhhenvaldda
Milyon-milyon insan oğlu külə döndü.
O sobalar daha söndü.
Fəqət hələ sönməmişdir
Ürəklərin yanan dağı.
Ataların ayrılığı,
Oğulların ayrılığı.
Zaman-zaman ayrılanlar tapışanda,
Ayrılanlar qovuşanda,
Vüsal olar, bayram olar.
Kimisinə hicran yenə hicran olar.
Yol gözləyən könüllərdə
Nigaranlıq ümman olar.
Fəqət aylar, illər keçər
Göz bağlayar ölənlərin, itənlərin
Ağrısı da, yarası da.
Oğulların hesabına boş görünməz
Ataların sırası da.
Ağır günlər kimisinə tarix olar
Kimisinə nağıl olar.
Ancaq yenə o günləri
Xatırlamaq ağır olar...

Otuz bahar gəlib keçdi,
Ərdəbildə bu sözləri
Eşitdiyim gündən bəri.
Xatırladım o günləri.
Otuz ildə ürəyimdə saxladığım,
Otuz ildə dönə-dönə yoxladığım
Dostlarımı xatırladım.
Yada düşdü 42-dən 45-dək
Keçdikləri döyüş yolu.
Əzab dolu, sevinc dolu, xətər dolu.
İndi onun bir adı var:
ZƏFƏR YOLU!
Bax, bu yolu ilkin keçən
Xilaskar bir ordu oldu.
Asiyanın, Avropanın xilaskarı.
Tək olmadı bu dünyada
Bu dünyanın xilaskarı.
O, ellərdən qüvvət aldı,
Ellər ona hayan oldu.
O, sellərdən sürət aldı,
Sahilsiz bir ümman oldu.
Almaniyanın özündə də
Bizim Sovet Ordusuna
Səs verənlər az olmadı.
O gün dili kəlam tutan,
Əli silah, qələm tutan
Harda ona qoşulmadı?
Mənim cəbhə yoldaşlarım,
İndi sizi xatırladım.
Azadlıqçın coşub-daşan
Eşqinizi xatırladım.
Xatırladım.
Axı, bu gün
Yer üzünün
Əmin-amanlıq bayramıdır.
Azadlığı sevənlərçin
Bu azadlıq bayramıdır,
Bu azadlıq bayramıdır...

1975

POLYAK QIZI SƏLMİ

(*Müqəddimə əvəzi*)

Bu il Avropaya nə tez yağıb qar?
Bu il Avropaya ağır gəlib qış.
Qardan divar çəkib elə bil yollar,
Kəndlər, biçənəklər qar altda qalmış.

Mən də qışda çıxdım bu il səfərə,
Demədim: – Gözləyim.
Uzaq yoldur bu.
İlk dəfə gördüyüm qürbət bir yerə
Gedirəm... bəlkə də ağır oldu bu...

Dedilər: – Düşərsən dümana, çənə,
Axı, bu, Polşaya ilk gedişindir.
Almaniya olsaydı bilərdin yenə
Yollar hardan gəlib hayana gedir...

İndi gecəyarı, yol buz,
maşında
Bütün bu söhbətlər düşür yadıma.
Yəqin deyəcəklər kamil yaşında
Ehtiyatsız olub...
Bilmirlər amma...

Bilmirlər bu adi bir səfər deyil,
Deyəm ki, qar, soyuq... daha nə bilim...
Doğrusu, bu mənə əskiklikdi, bil;
Sağikən cərgədə boş qalsın yerim.

QƏHVƏXANADA

Gəlmişəm Polşaya,
Nigaranlıq da,
Tərəddüd, sual da arxada qalmış.
Fikrimdə bir şey var: bu dumanlıqda

Görəsən bizimlə nə edəcək qış?
Ağappaq geyinib elə bil aləm,
Maşın sürüşdükcə buz üstə bəzən –
Deyirəm, mən gedib çıxa bilmirəm...
Sonra utanıram tərəddüdümdən...
Birdən longər vurub dayanır maşın,
Məni dövrələyir qara fikirlər.
"Keçdik poncəsinə deyəsən qışın..."
"Yəqin ki, yolumu gözləyəcəklər..."

"Yəqin ki..." şoferə dönüb baxıram,
Şofer gülümsəyir:
– Buyurun, qonaq.
Pis olmaz burada qalsaq bu axşam,
Yoxsa səfərimiz çətin olacaq.
Bu, yolda yeganə qəhvəxanadır.
Yollar buz bağlayıb, sanki aynadır.
Bir də qatılaşır duman anbaan.
Burda qalmağımız yaxşıdır yəqin
Tələsib gecəni yolda qalmaqdan...

Keçirik içəri,
geniş, işıqlı,
Tavanı, divarı ağ, yaraşıqlı
Bir qəhvəxanadır...
Mizlər, sandəllər...
Bir yanda oturub beş-altı nəfər.
Bir mizin ardına keçirik biz də.
Elə yorulmuşuq,
hər ikimiz də –
Dinib danışdıran olmasa əgər
Yatarıq beləcə səhərə qədər...
Fəqət bir şey içib qızışmalıyıq,
Sonra da sübhədək danışmalıyıq.
Bakallar, fincanlar artdıqca mizdə,
Deyəsən qızışır bədənimiz də...
Şofer xumarlanır.
Qoy yatsın bir az.
Axı, o yatmasa yol getmək olmaz...

Tanışlıq

İndi tək qalmışam,
Xidmətçi qızdan
Qəhvə istəyirəm yenə bir fincan.
Qəhvəni gətirir yaşlı bir qadın.
Cənub göyləri tək dupduru, aydın
Mavi gözlərində bir mehribanlıq.
Baxır təbəssümlə mənə bir anlıq.
Mən də ixtiyarsız gülürəm,
fəqət
Anlaya bilmirəm nədir bu ülfət.
Deyəsən gözümdə görünən sual
Qadının qəlbində əks olur dərhal:
– Bayaqdan görürəm, ay Şərqli qonaq,
Ya çay içirsiniz, ya qəhvə ancaq.
Axı, şərqlilərdə başqa adət var,
Süfrədə nemətі çox xoşlayarlar.
Dedim ki: – Elədir, hörmətli xanım,
Ancaq yol üstdəyəm...
– Bilirəm, – dedi –
Dumanda yol getmək, axı, çətindir.
Bir də ki, səhərə çox qalır hələ.
Məni bağışlayın, bəlkə sizinlə
Belə danışmağım yersiz görünür.
Deyirsən, bu sorğu, bu sual nədir.
Dayana bilmədim sizi görəndə,
Axtarsan bir qədər şərqliyəm mən də.
Təəccüb etməyin şərqliyəm, ağa.
Mənsə ixtiyarsız qalxdım ayağa,
Bu "şərqli qadın"ın önündə bir an
Donub heykəl kimi dayandım, inan.
İstədim deyəm ki, düzü, ay xanım,
Şərqli olmağına necə inanım.
Baxdım saçlarına, dümağ – qar kimi,
Mavi gözləri də bulaqlar kimi
Elə bil indicə çağlayacaqdı.

Əlləri göy xətli bir ağ varaqdı.
Alnında illərin qırışı çin-çin,
Üzündə təbəssüm, bir də ki təmkin...
Elə ilk baxışda bu aydın idi –
Tamam avropalı bir qadın idi...
Mən donub qalmışdım,
o dindi yenə: –
– Bilirəm nə üçün baxırsız mənə:
"Şərqli olmağına necə inanım..."
Dedim ki, əfv edin mümkünsə, xanım,
Buyurub əyləşin, bir qəhvə için.
Şərab gətirsinlər bəlkə sizinçin?
– Əlbəttə qəhvədən yaxşıdır şərab.
Ey, Maya, şərab ver,
Doğrusu, cənab,
Mən yox, siz qonaqsız bu axşam mənə.
Bu qəhvəxananın müdirəsinə.
– Mən qəhvə içirəm şərab yerinə.
– Yəqin müsəlmansan, günahdır sənə?
Sevirəm iradə sahibini mən.
Rəhmətlik ərim də müsəlman idi,
O da içməmişdi heç sizin kimi.
Elə ki mənimlə Polşaya köçdü
Yazıq dərd əlindən içdi, nə içdi...
Deyirdi, ay Səlmi, sənin üçün mən
Keçdim hər şeyimdən...
– Adınız Səlmidir?
– İkinci adım.
Mən bunu ərimdən yadigar aldım.
Bu söhbət uzundur, sən danış, qonaq,
Elə istəyirəm Şərqdən danışaq.
Bəlkə bircə qədəh şərab içəydin?
Bilirəm sənincin günahdır şərab.
Səlminin xətrinə bu axşam, cənab,
Savabdan, günahdan bəlkə keçəydin.
Baxdım gözlərinə,
mavi gözlərin
Gördüm ümmanında bir kədər də var.
Sahilə atmamış onu dalğalar.
Bir doğma, müqəddəs, bir əziz kədər,
Təbəssüm donunda tərtəmiz kədər.

Dedim ki, Səlmi,
Mən nə müsəlmanam müsəlman kimi,
Nə də ki kafir.
İçsəm, ya içməsəm, hamısı birdir.
Səlmi gülümsədi:
– Bu əla oldu.
İçmək istəyirəm bu gün, doğrusu,
Mən sizi görəndə dərdim oyandı,
İçimdə elə bil bir ocaq yandı,
Yandı, o yandırdı dərindən məni.
Dedim ki, bu şərab dərdimdən məni
Ayırdı bəlkə də bir saat inan.
Mən susub dinlərəm, sən danışarsan
Vurğunu olduğum mehriban Şərqdən.
Sevgisi, hörməti bir ümman Şərqdən.
İyirmi ildir ki, görməmişəm mən,
İyirmi ildir ki, düşmür dilimdən...

Söz sözü gətirər

Danışdım...
əlini qoyub üzünə
Körpə uşaq kimi baxırdı mənə.
Baxırdı, elə bil bu dəqiqə mən
Nağıl danışıram Məlikməmmədən...
O bir qədəh içdi,
İçdi yenə də.
Bu hal təsir etdi, düzü, mənə də
Dedim: – Bir arzum var,
mümkünsə, əgər –
Deyin, nədən sizə Səlmi deyirlər?
Səlmi danışmadı, susdu bircə an...
Nə isə axtardı öz yaddaşından...
Qəmdən kefləməni ayıldır şərab,
O həm sevinc verir, həm də iztirab.
Səlmi də sahildən qopmuşdu artıq,
Nə tamam kefliydi, nə də ki, ayıq.
Dedi ki, Səlmini soruşdun məndən?
Səlmi ölən zaman doğulmuşam mən.
Səlmi Ümmanımın sevgilisiydi,

Sevgi qayıqları daşlara dəydi,
O öldü... ölmədi Səlmi mənəm, mən.
Nə məni Səlmidən, nə onu məndən
Kim ayıra bilər? Bu ki, mahaldır!
Bu ad Ümmanımdan yadigar qaldı...
Bir qədəh də içdi... üzündə həyəcan
Baxdı gözlərimə o heyran-heyran.
– Ümmanın ölməsi düz üç il olar.
Qəlbimdə üçillik qəm var, ağrı var.
Onu şərqdə tapdım, qərbdə itirdim.
Taleyim beləymiş, daha nə bilim...
Mənə şərab tökün, ağayi Azər,
Ümmanım öləndən indiyə qədər
Şərab içməmişəm, inanın mənə,
Özümün yerinə, onun yerinə
Şərab içməliyəm, şərab səninlə,
Bu axşam nə yaxşı sən gəldin belə,
Həm sevinc gətirdin, həm kədər mənə.
İndi bu badələr nə edər mənə...
O alıb qədəhi şəraba baxdı,
Elə bil onunla danışacaqdı.
İçmədi qaytarıb qoydu yerinə.
– Dedin ki, Səlmidən danışım sənə?
Danışım, içməyə vaxtımız olar...

Qaçqınlar

Yəqin ki, tarixdən xəbəriniz var,
Almanlar Polşaya hücum edəndə
Qaçqın dəstəsinə qoşulub mən də
Çıxdım Varşavadan.
Axı, ilk hücum
Atasız, anasız qoymuşdu məni.
Şərqlilər demişkən dərbədər oldum,
Neçə kənddən keçdik, şəhərdən keçdik,
Hörmət elədilər hər yerdən keçdik...
Bir axşam töyşüyüb dayandı qatar,

Düşdü vaqonlardan bütün qaçqınlar.
Soruşdum, haradır?
Dedilər: – Bakı.
İnanın o qədər yorulmuşdum ki,
– Daha mən burada qalıram – dedim, –
Yolların əlindən lap cana gəldim.
Güldü bu sözümdən qızlar, oğlanlar:
– Yəqin bu şəhərdə qohumunuz var?
– Yox, canım, buruqlar gəlir xoşuna.
– Bəlkə neft sevdası vurub başına.
– Dənizə bağlanıb, bilirəm bunu,
Delfin tək çimməcək günlər uzunu.
– Məni də özünlə saxla, əzizim...
Hərə bir söz dedi.
Daha nə bilim...
Dedilər, güldülər... gülürdüm mən də...
Yaxşı söyləyiblər, toy-bayram olur
Dərdi də, qəmi də ellə çəkəndə.
Deyirəm dünyada nə qədər sirr var,
Hələ açmamışdır onu insanlar,
Bəlkə dərk eləmək hələ mahaldı.
Mənə söz atanlar Bakıda qaldı,
Bizisə bir dəstə ayırıb sola,
Dedilər ki, sabah düşürsüz yola...

Sonradan öyrəndim Bakıda qalan,
Mənim tanıdığım neçə qız, oğlan
Mühəndis olmuşdur...
Sevindim, düzü.
O gün ki, eşitdim bu xoş xəbəri,
Yazdım ki, dostlarım, bir görün sizi
Necə də böyütdü o neft şəhəri...
Tufan doğma yurddan qopardı bizi,
Məhv edə bilmədi.
Bu səadətdir.
Bakıya bağlayan taleyinizi,
Dağa dağ söykənsə böyük nemətdir...
Beləcə yazışdıq biz xeyli zaman.
Elə ki, sülh gəldi dünya üzünə,
Bir gün məktub aldım mən Varşavadan

Bildim Bakıdakı dostlarım yenə
Vətənə qayıtmış.
Sanki təzədən.
Hicrandan hicrana düşdüm bir də mən...

Astara-Təbri yolunda

Dedim bir dəstəmiz sağa ayrılıb
Bakıda qaldı.
Bilmirəm nə üçün biz sola düşdük.
Elə ki gün batdı, göylər qaraldı,
Yenə vaqonlarda biz yola düşdük.
Getdik bütün gecə...
Dəmir təkərlər
Yeknəsəq mahnılar oxudu yenə.
Getdik, gözlərimdən asıldı kədər
Yuxu yerinə...
Niyə ayırdılar görəsən bizi?
Niyə biz qalmadıq Bakıda, niyə?!
Görəsən vaqonlar bu dəstəmizi
Çəkib aparırlar hansı ölkəyə!
Sual suallara hey calandıqca,
Vaqonlar yol boyu yırğalandıqca,
Gözümü yummadım səhərə qədər.
Birdən nəğməsini kəsdi təkərlər...
Yenə yığışdırdıq şeylərimizi,
Yenə maşınlara qoydular bizi,
Yadımda qalıb ki, körpüdən keçdik,
Dedilər İrana gəlib yetişdik...
İran – xatirimə nağıllar düşdü,
Qəlbimdə kədərlə sevinc görüşdü.
Qəmləndim, dərbədər düşmüşəm deyə,
Sevindim, gəlmişəm mən bu ölkəyə.
Mənə belə gəldi elə bu gündən
"Min bir gecə"dəki qəhrəmanlar tək
Sirli bir aləmə uçacağam mən...
Gəlir xatirimə bir səhər bizə
Üç məmur qoşdular, gedək Təbrizə.
Astara, Ərdəbil, sonra da Təbriz...

Neçə kənddən keçdik hörmət etdilər,
Qaş qara, göz qara, kirpiklər qara,
Bir cüt zəncir kimi hörüklər qara
Qızlar him-cim ilə söhbət etdilər...
Bir dağ aşırımında tufana düşdük, –
Yerdən də, göydən də ələnirdi qar.
Elə bil sahilsiz ümmana düşdük, –
Durdu maşınlar...
Endik maşınlardan,
hara gedək biz?
Hardadır Ərdəbil, hardadır Təbriz?
İlk dəfə ağladım xısın-xısın mən,
İstədim intiqam alım özümdən.
Ağlıma qəribə fikirlər gəldi,
Anam Varşavada bombadan öldü,
Mən qaldım, bu qalmaq kimə gərəkdi!
Əcəl gör haradan haraya çəkdi!
Qərib bir ölkədə, bir dağ başında,
Ölüb qalacağam.
Doğrusu özümə nifrət eylədim,
Niyə qaçqın olub buraya gəldim?!
Ağılsız bir uşaq deyim özümə?!
Mən kimə lazımam indi? Heç kimə!
Vətənimdə qalıb ölsəydim belə,
Cəbhədə ölərdim, ölməzdim belə,
Bu zaman zəng səsi gəldi uzaqdan,
Məmurlar qışqırdı: – Karvandır, karvan!
Sevindik, çatanda dəvə qatarı,
Tüstüsüz, matorsuz şərq maşınları.
Ömrümdə ilk dəfə dəvəyə mindim,
Sanki ləngər vuran gəmiyə mindim.
Qorxurdum, başını çevirib dala
Köpüklü ağzıyla tutacaq məni.
Bir göz qırpımında atacaq yola,
Ya da əjdaha tək udacaq məni.
Nə isə... Çox getdik biz ağır-ağır.
Bəlkə də yol mənə uzaq göründü.
Gəlib çayxanaya yetişdik axır,
Sevindim: bir işıq – ocaq göründü...

Çayxanada

Çayxana dediyim böyük bir bina
Sütunlu tağları durub baş-başa.
Çətində bir ordu sığınar ona,
Zamanla, ruzgarla çıxıb vuruşa.
Bircə iş düşməmiş daş divarlara,
Usta neco hörüb elə var, qalır.
Şah Abbas tikdirən bu karvansara
Nəsildən-nəsilə yadigar qalır.
Neçə karvan salıb yola xətərsiz,
Qurd kimi dişini ağardanda qış.
Pənah gətirmişik indi ona biz,
Nə yaxşı dünyada bu bina varmış.
Keçirik içəri, qoca sahibkar
Bizi qarşılayır bir gülər üzlə.
– Buyurun, xanımlar, gəlin, ağalar,
Məni şad etdiniz gəlişinizlə...
Qoca hörmət ilə düşdü qabağa,
Getdik, döşəmədə al-əlvan xalı,
Bizi görən kimi qalxdı ayağa
Buxarı başında oturanların
Neçə ağsaqqalı, qarasaqqalı...
Təəccüb eylədim, qaçqın qızlara
Nədir hörmət belə, ehtiram belə?
Faşistlər Polşanı çəkirlər dara,
Bəlkə bu cənablar bilməyir hələ.
Qoca döşək saldı, mütəkkə qoydu.
Kiçik stəkanda çay gətirdilər.
Bir oğlan uşağı qocadan sordu:
– Xanımlar, əgər...
Qoca tez uşağın sözünü kəsdi:
– Oğlum, yemək gətir, sual əbəsdir.
Qalsın qulağında,
Bir də heç zaman
"Yeyirsən" sözünü sorma qonaqdan.
Səlmi gözlərini qaldırıb bir an

Xəyal aləmindən geriyə döndü.
– Tamam unutmuşam, axı, doğrudan
Siz də yol gəlmisiz, açınız indi.
Bir şey yeyəydiniz... səhərə çox var.
Mən təşəkkür etdim: – Danışın, Səlmi,
– Onda şərab için, şərab ki, olar...
O içdi... Manyanı çağırdı yenə,
Məni danlamayın cənabi Azər.
Bu axşam içərəm, zəhər versələr.
Nə isə, Hafizə, Xəyyama rəhmət.
Harada qırıldı bizim hekayət?
Hə, düşdü yadıma, qəlbimdə maraq
Oturduğum yerdən hey boylanaraq
Ətrafa baxırdım, gəncli, qocalı
Səhəri gözləyir hamı nigaran.
Neçəsi dövrəyə alıb manqalı,
Kimi çubuq çəkir, kimi də qəlyan.
İlk dəfə gördüyüm bu aləmdə mən
Elə bilirdim ki, əfsunlanmışam.
Kiçik bir nöqtə də qaçmır gözümdən,
Hər şey qəribəydi mənə o axşam.
Nə isə, gecədən səhərə çıxdıq,
Düzüldü qatara yenə də karvan.
Keçdik sıldırımlı, qarlı yollardan,
Gəlib min zəhmətlə şəhərə çıxdıq...
Təbrizə yetişdik, o ilk görüşdə
Miskin bir qocanı andırdı mənə.
Elə bil belini əymişdi qış da,
Boz çuxa geymişdi sanki əyninə.
Gözəllik ikidir, yaxşı məsəldir.
Biri batindədir, o biri üzdə.
Mən sonra bildim ki, necə gözəldir
Bu "*miskin*" görünən qoca Təbriz də...
Elə Səlminin də hekayətini
Təbrizdə eşitdim, Təbrizdə bildim.
O şəhər necə də dəyişdi məni,
Qaçqın tək getmişdim, xanım tək gəldim...

Həqiqətlər nağılı

Ümmandan öyrənmişəm
Nağıl danışan zaman,
Əvvəlcə başlayardı
Biri var, biri yoxdan,
Deyərdim: aydın danış,
Ya yox söylə, ya da var!
Deyərdi varla, yoxun
Vəhdətindən yaranıb
Şərqdə bütün nağıllar...
Nağıl yaranan zaman
Həqiqətin donunu
Oğurlamışdır yalan.
Birində yox ədalət,
Məşriqdən məğribədək
Ancaq hökmü rəvanmış.
Birində var sədaqət,
Qırx arşınlıq quyuda
Ömürlük qandallanmış.
Məhəbbət də var imiş,
Səadət də, hicran da.
Vüsalın yolu bağlı,
Açar Gilan yolunda.
Dəvələr qatar-qatar,
Hicran mənzilə çatar.
Vüsal yox.
Sarban dincəlib yatar,
Xəyal yox...
Kərəm varmış dünyada,
Bir də Əsli həsrəti.
Nağıl olmuş onların
Sevgisi, məhəbbəti.
Ancaq qara keşişdə
Yoxmuş insaf, mürüvvət.
"Yox" bir tilsimə döndü
Varlığın yaxasında.
Kərəm yandı nəhayət.
Görürsən Ümman mənə
Nələr öyrədib, nələr.

Nağılların qoynunda
Nağıl olmuş sirlər...
Kərəm yanır nəhayət,
Fəqət, mənim söhbətim
Səlmidən hekayətim
Bir el nağılı deyil.
Sirlər dünyasının
Qapısı bağlı deyil.
Bir vaxt var idi Səlmi,
İndi yox.
Bir gün yenə var olar,
Dastanlarda doğular.
Kitablarda doğular...

Təbrizdə

Təbrizə gəldiyim bir ay olardı,
Artıq mənzilim də, işim də vardı.
Qoca qarı idi ev sahibəsi.
O tək yaşayırdı, oğlu, nəvəsi
Başqa şəhərdəydi.
Dövləti, varı –
Oğlunun yanına getmirdi qarı.
Deyirdi: Bu baba ocağımızda
Gərək işıqlansın çırağımız da.
Əndərun, birunlu həyəti vardı.
Bir qoca bağbanı,
Bir də qulluqçusu orda yaşardı.
Adı... deyəsən ki... hə, Bətul xala.
Mənə ad qoymuşdu o, "qərib bala".
Sonralar öyrənib, bildim, sən demə
Ürəyi yanırmış qəribliyimə.
Onunçun evində mənə yer verib
Hər gün süfrə dolu nemətlər verib.
Ortada nə para, nə haqq, nə hesab.
Qəribə əl tutmaq səvabmış, səvab.
Düz bir il onunla qalası oldum,
Elə bil doğmaca balası oldum.
Elə öyrənmişdim qarıya mən də,
Ümmanın evinə köçüb gedəndə
Mənə belə gəldi

Anamdan ayrılıb gedirəm, inan.
Ah, o da bir dövran, bir günlər idi.
Çıxmaz ölənədək çıxmaz yadımdan...

Səlminin hekayəti

Biri varmış, biri yox,
Biri acmış, biri tox,
Qəribə ruzgar imiş,
İki qardaş var imiş
Bir-birinə mehriban.
Birlikdə uzun zaman
Yer əkər, biçin biçər,
Yaşarmışlar birtəhər...
Böyüyün adı Həsən,
Kiçiyinki Məhəmməd.
Bir gün xırman üstündə
Belə edirlər söhbət.
Birinin oğlu olsa
Əgər birinin qızı,
Asimanda birləşsin
Onların bəxt ulduzu.
Həsən köçür dünyadan,
Oğlu doğulan zaman
Məhəmməd olur ona
Atadan da mehriban.
Oğlanın adı Ümman,
Qızının adısa Səlmi.
Bir yerdə böyüyürlər
Məktəb yaşına kimi.
Həsənin sözlərini
Xatırlayır Məhəmməd.
"Oğlumu məktəbə qoy,
Savad alsın həl-həlbət..."
Ümman Təbrizə gedir,
Səlmisə kənddə qalır.
Ancaq bəlli olmayır
Oğlan qürbətə düşür,
Ya qız qürbətdə qalır...
Ayrılığın yolunu
Əgər ümid qırmasa,

Vüsalın arxasında
İnam, dözüm durmasa,
Hicran əyər dağı da,
Yandırar torpağı da...
Ümman Təbrizə getdi,
Səlmi dözdü hicrana.
Səlmidən ayrılalı...
Ümman düşdü ümmana,
Xəyal kəməndə döndü,
Xəyalın qanadında
Yenidən kəndə döndü.
Uşaqlıq günlərinin
Aləminə qarışdı.
Bir gün Səlmidən küsdü,
Bir gün yenə barışdı.
Fəqət ağıllı Səlmi,
Ümmana bağlı Səlmi
Ona göndərdi xəbər:
– Məni əgər sevirsən
Həkimlik oxu, Ümman,
Həsrətə də dözərəm.
Hicrana da dözərəm,
Mən yolunu gözlərəm.
Uşaqlıq etmə nahaq,
Məni səndən ayırsa
Tək ölüm ayıracaq...
Səlminin sözü qanun.
Ümman getdi qürbətə.
Lap uzaq məmləkətə.
Oxusun,
Həkim olsun...
Günlərin bir günündə
Vəfat edir Məhəmməd.
Səadət göz açmamış
Hücum çəkir fəlakət.
Qalır Səlmi, anası.
Bir də qürbət ölkədə
Əminin nişanəsi.
Ancaq Səlmi kəsməyir
Məktubunun ardını.

Ürəyində gizlədir,
Bu kədərini, ağrını.
Deyir, Ümman eşitsə
Birdən tələsib gələr.
Dərsini kəsib gələr...
Gündən-günə Səlmi də
Boy atır, gözəlləşir.
Cavanların içində
Adı dillərə düşür,
"Səlmi bulağa getdi..."
Biçin biçən oğlanlar,
Ot çalan pəhləvanlar
Hamı bulağa gəlir.
"Səlmi yaylağa getdi..."
Atların dırnağında
Qığılcımlar alışır,
Elə bil ki, cıdırda
Qəhrəmanlar yarışır.
Hamı yaylağa gəlir.
Səlminin şöhrətini
Xana verirlər xəbər.
– Bu qıza yer üzündə
Tapılmaz tay, bərabər.
Bircə gün geciksə xan
Əli çıxar şikardan.
Biri deyir: – Qaçırdaq,
Gecənin bir yarısı.
O biri tədbir tökür:
– Xanın elçisi getsə,
Qızı yalvarıb verər
Məhəmmədin qarısı.
Ancaq zalım xanın da
Həsənlə Məhəmmədin
Əhdindən xəbəri var.
Atalar ölübsə də
Ümman sağdır, düşünür –
Bunun da xətəri var...
Hər gün bir söz deyirlər
Xan-dinib danışmayır.
Bu xətərli sövdaya

Ürəkdən yapışmayır.
Bir gün bulaq başında
Səlmiyə rast gəlir xan.
Səlminin gözəlliyi
Onu endirir atdan.
Xan qıza salam verir,
Çox mehriban danışır.
Ümmanı da soruşur...
Sonra minib atını
Kəndə sarı uçur o.
Sanki onu yandıran
Bir atəşdən qaçır o.
Görənlər heyran qalır,
Səlmi durub, xan qaçır.
Cəllad şikardan qaçır.
Yox, qaça bilməyir xan
Gözəllik afətindən.
Qəlbində baş qaldıran
Dilsiz məhəbbətindən...
Xan yatmaır gecələr.
Diksinir hər xəbərdən.
Öz-özünə deyir ki,
Ymman dönər səfərdən...
Daha dözə bilmir xan,
Qıza məktub yazdırır
O, Ümmanın adından...

"İndi necə yazım sənə dərdimi,
Günah tək məndədir, tək məndə, Səlmi.
Mən hardan bileydim belə olacaq
Bu qürbət ölkəyə gələndə, Səlmi.

Kaş xanın yanında qalaydım nökər,
Kənddə yaşayardıq bəlkə birtəhər.
Səndən ayrılalı düşdüm dərbədər,
Məni qəbul etməz vətən də, Səlmi.
Mən sənə hər şeyi danışmalıyam,
Taleyim bəd gəlib, barışmalıyam.
Ancaq mən özümlə vuruşmalıyam
Özümü salmışam kəməndə, Səlmi.

Daha mən nə üçün səni aldadım,
Burda evlənmişəm, evim, arvadım.
Deməli ömürlük bu yerdə qaldım,
Bil, gələn deyiləm mən kəndə, Səlmi...”

Səlmi alır məktubu,
Deyir Ümmandan deyil!
Ümman belə yazarmı?
Məhəbbət atəşinə
Yanan belə yazarmı?
Yox, yox inanmıram mən.
Bu sözlər necə çıxar
Ümmanımın dilindən...
Yalan bəzən doğrunun
Örtüyünə bürünür,
Yalanın qabağında
Doğru aciz görünür.
İnam bir yana çəkir,
Şübhə çəkir bir yana.
Ancaq mümkün deyildi
Xan yazdıran məktuba
Sevən bir qız inana.
Axı, xan hardan bilsin
Məhəbbət dünyasının
Ayrı bir aləmi var.
Hicranın da sevinci,
Vüsalın da qəmi var.
Məhəbbətdən uzaqdır
Şübhədə boğulanlar...
Xan istərdi Səlmini
Ata şübhə oduna,
Sonra bu köməksizin
Guya çatıb dadına,
Uzada öz əlini.
Səssizcə ram eyləyə
Bir kəndin gözəlini...
Səlmi rədd edir xanı.
Xan qorxur üzə çıxsın
Məktubunun yalanı.
Forraşlara *əmr edir*

Oğurlayırlar qızı.
Səlmini alıb gedir
Xan özü...
Səlminin gözü bağlı.
Səlminin ağzı bağlı.
Səlmi atın tərkində,
Nə danışır, nə dinir.
Kim bilir ki, bu anda
Xan nə haqda düşünür...
Səlmi nəyi düşünür...
Yol uzaq, gecə qara,
Görəsən bu zalım xan
Onu aparır hara?
At, təpədən sallanıb
Enir köpüklü çaya.
Səlmi də qulaq asır
Çaydan gələn haraya,
Onun son ümidinə
Haray verən haraya...
Su kəhərin dizində,
Gedir at.
Üzənginin gözündə,
Gedir at.
Səlmi qısılır xana
Bu anda.
Çöpə pənah gətirir,
İnsanlar boğulanda.
Xan deyir: – Qorxma, Səlmi,
Mən malımı, mülkümü
Axıdaram bu çaya,
Ancaq səni vermərəm.
At gedir qədəm-qədəm...
Su qalxır qarış-qarış,
Xanın dizinə çatmış,
Qızın dizinə çatmış.
Sanki artır qorxudan
Səlminin həyəcanı.
Köksünə sıxır xanı.
Xan məst olur elə bil
Qızın bu ülfətindən.

Səlmisə taleyinin
Sonuncu fürsətindən,
Elə bil qüvvət alır.
Qucaqlayıb xanı da
Özüylə suya salır.
Dalğalar hay qoparır,
Çay öz qurbanlarını
Qucaqlayıb aparır...
Dalğaların səsində,
İntiqam var, qəzəb var.
Sıyrılmış qılınc kimi,
Parçalamaq istəyir
Zalım xanı dalğalar.
Dalğaların səsində,
Bir inilti yalvarış.
Səlminin örpəyindən
Dalğalar çalma qoymuş...
İki aləm əks olur
Dalğaların hayında,
Məsum bir quzu ilə
Bir canavar boğulur,
Qızılözən çayında...

İlk tanışlıq

Şəfqət bacısıyam xəstəxanada,
Günləri, ayları sayırdım bir-bir.
Bəzən dözməyirdim bircə ana da,
İntizar olanda an da ləngiyir.

O zaman cəbhədən gələn hər xəbər,
Qəmimin üstünə qəm qalayırdı.
Mənə ürək verən, təskin verənlər
Elə bil qəlbimi parçalayırdı.

Dərd çəkmə deyəndə, doğrusu, hər kəs,
Baxırdım üzünə eləcə mat-mat.
Dil də bilmirdim ki, bir soruşam bəs
Necə dərd çəkməyim? Sən mənə anlat...

O vətən, bu qürbət, bu mən, bu hicran,
Hardan hara atdı rüzigar məni!
Kədərsiz yaşaya bilsəm bircə an,
Bunu dərk edənlər qınayar məni.

Yaman kövrək idi o zaman qəlbim.
Bətul xalaya da demişdim bunu.
Soyuq baxsa idi üzümə hər kim
Bəlkə dindirməzdim illər uzunu.

Bir həkim var idi, cavan bir həkim,
Bahar buluduydu qaşı-qabağı.
Dərdini, qəmini bilməzdi heç kim,
Yenə oturmuşduq bir axşam çağı
Lap belə, sizinlə oturduğum tək.
Dedi ki, "Ürəyim darıxır yaman,
Bilmirəm nağıldır, ya da ki, gerçək,
Bir hekayət desəm qulaq asarsan?"
Danışdı Səlminin həkayətini,
Sanma mənim kimi nəql eləyirdi.
O nakam gözəlin fəlakətini
Danışa-danışa o inləyirdi.

Bir Şərq ofsanəsi, yoxsa həqiqət,
Bilmədim hansını dinləyirəm mən.
Lal-dinməz oturdum bir xeyli müddət,
Sanki ixtiyarım getdi əlimdən...

Bir kəlmə danışa bilmədim, düzü,
Bilmədim nə zaman getmişdir həkim.
Sanki hər kəlməni, sanki hər sözü,
Təkrar edə-edə əzbərləyirdim.

O gecə sübhədək hey yuxu gördüm,
Gördüm ki, Səlminin üzü-gözü qan,
Necə də dəhşətli, qorxunc bir ölüm –
Xanı asmışdılar ayaqlarından.
Səhər xəstələndim... Qızdırmam artır,
"Səlmi... Səlmi..." deyə sayıqlayıram.
Yazıq Bətul xala yamanca qorxur,
Həkimin dalınca göndərir adam.

Düz bir həftə yatdım,
o cavan həkim
Gəldi dəydi mənə hər səhər, axşam.
Elə ki, ayılıb özümə gəldim,
Dedi ki: – Yanında çox günahkaram.

Hey "Səlmi" deyərək sayıqlayırdın
Mənim dərdlərimə sən ağlayırdın.
Dedim: – Sən Ümmansan məgər, ay həkim?
Dedi: – Yoxdur ondan xəbərim mənim.
Ancaq Səlmi olmaq istəsən əgər
Ümman hüzruna baş əyib gələr.
Mən başa düşmədim bu işarəni,
O, Səlmi olmağa çağırır məni...

Mənə Səlmi dedi o gündən hamı,
Sanki zövq alırdı bu addan həkim.
Elə ki evləndik, mən toy axşamı
Bildim ki, Ümmanmış həkimim mənim...

Bir anlıq sükut

Səlmi susdu, elə bil bir heykələ döndü o,
Yanan bir ocaq idi, yavaş-yavaş söndü o.
Xatirələr dünyası onu apardı yenə,
Cavanlıq günlərinə...
Səlmi susdu, mən susdum,
gözlərin aynasında
Sükut buza çevrilib naxış saldı bir anda.
Kim dinib, kim qıracaq görən ümman sükutu?
Xatirələrlə dolu bu mehriban sükutu?!
Şərab süzdüm, al şərab günəşin telləridi,
Sükut buzu əridi, sükut özü əridi.
Qaldırdım piyaləni: – Bir qurtum şərab için,
Xəyallar dünyasından bizim aləmə köçün...
Səlmi güldü: – Təbrizdən bir dünya xatirəm var,
Nə deməklə qurtarar, nə yazmaqla qurtarar.
45-ci il idi, xatirimə gəlir ki...
Məni də o günlərə alıb apardı Səlmi...

Təbrizdən xatirələr...

Ona danış dedim, o da danışdı,
Fəqət demədim ki, bu xatirələr
Mənə tanışdır.
Keçdi gözlərimdən doğma səhnələr,
Təbriz, Urmiyə, Ərdəbil, Əhər...
Qaraqaş, qaragöz o gülər oğlan
Yəqin Ümman imiş...
Düz deyirsiniz –
Bir gün bayram kimi geyindi Təbriz.
Bir ildə bir əsrin işini gördük,
Bir il ürək dolu sevindik, güldük.
Bir ildə dərk etdik özümüzü də.
Dünyaya car çəkdik sözümüzü də.
Qəribə dediniz, Səlmican, bunu,
– Bizim o ilin,
Nə əvvəli vardı, nə də ki, sonu.
Bizim ömrümüzdə o nemət idi.
Röyaya bənzəyən həqiqət idi.
Bir il çox gec gəldi, çox tez qurtardı,
İllərin, günlərin göyçəyi idi,
Elə bil bir bahar çiçəyi idi,
Küləklər, çovğunlar aldı apardı...
Yenə də cəbhəyə getdik birbaşa,
Getdik vuruşa.
Sonra da hərəmiz bir elə düşdük.
Gör harda ayrılıb harda görüşdük?
Baxdım Səlmiyə mən, susurdu Səlmi,
Susurdu niskilli bir adam kimi.
Dedi: – Heç yadımdan çıxmaz o gecə
Mən necə ayrıldım Təbrizdən, necə.
Kiçik bir maşında Ümman, bir də mən
Çıxdıq Təbrizdən.
O şəhər gözümdə bir cahan idi.
Bu maşın cahandan ayırdı məni.
Ulduzu sayrışan kəhkəşan idi,.
Maşın kəhkəşandan ayırdı məni.

O mənim doğmamdı, əzizim idi,
O mənim Varşavam, Təbrizim idi,
Ayrıldıq, qəlbimdə niskili qaldı,
İlk andan fərağa dözə bilmədim.
Maşın necə getdi, düzü, bilmədim.
Başım çiynim üstə bükülü qaldı.
Baxdım, kəhkəşan da söndü elə bil,
Baxdım, o ulduza döndü elə bil.
Yumdum gözlərimi, nurlu ulduzu
Əriyib, əriyib sönən görməyim
Yumdum gözlərimi, doğma Təbrizi
Zülmət bir pərdəyə dönən görməyim...
Nə vaxt ki, göylərin açılar üzü,
Nə vaxt ki, ulduzlar alışıb-yanar,
Gözüm çox axtarar o tək ulduzu.
Qəlbimdə qəribə hisslər oyanar.
O susdu, gözləri yol çəkdi yenə,
Başımı əyərək öpdüm əlindən.
– Heyranam qəlbinin böyüklüyünə,
Neçə həqiqəti eşitdim səndən.
Ümmanın məhəbbət, döyüş dastanı,
Yox, bir el həsrəti yatır sinəndə.
Sən təkcə sevmədin Azərbaycanı,
Elə bil Şərq özü əks olub səndə.

Epiloq əvəzi

Oxucum, beləcə bitdi bu dastan,
Bir gün yolun düşsə, Polşada olsan,
Səlmini, Ümmanı görmək istəsən
Onda Varşavaya uzanıb gedən
Yolun kənarında bir qəsəbə var.
Orda dayansanız bir saat, inan –
Səlmi özü sizi axtarıb tapar.
Ancaq soruşmayın hardadır Ümman.
Bir cığır ayrılır təpəyə sarı,

Gedin o cığırla, gedin bir qədər.
Üstü xaç nişanlı qəbir daşları
Hər şeyi, hər şeyi sizə nəql edər.
Orda bir qəbir var, qara mərmərdən,
Üstündə nə ay var, nə də ki, xaç var.
Həkkak bircə cümlə yazıbdır zərdən:
"Səlmidən Ümmana qalsın yadigar".
Dörd ləpir var orda, kobud və incə,
İki dəstə çiçək saralıb-solub.
Oxucum, Səlmiylə mən görüşəndə
Ləpir iki idi, indi dörd olub...

1971-1972

MÜNDƏRİCAT

Otaylı-butaylı şeirimizin ağsaqqalı 4

Ömür kitabı

Dodaqları qurumuş 6
Addımlar 6
Xəzər, ay Xəzər 7
Karvan 8
Ərdəbil 9
Şeyx Səfi məqbərəsi 10
İnqilab şairiyəm 12
Niyar karvanı 13
Gəlin, dostlar, gəlin 14
Səttarxan 16
Vətən məhəbbəti 20
Təbrizin baharı 22
Yaltadan məktub 24
Yadıma düşdü 26
Oğlum Etibara 27
Qələm yoldaşım 30
35 yaşım 33
İsti köynək 35
Əsil şair 37
Nəğmə 38
Neçə bahar yola salmışam 39
Payızdır, əzizim 40
Süleyman Rüstəmə 41
Babamın ömrü 42
İnamla yaşayıram 45
Həyata qayıtmışam 46

Könlüm bahar istəyir

Könlüm bahar istəyir 48
Göygöl 49
Bu axşam çimməyin 50
Bənövşə 51
Qərənfil 52
Buludlar 53
Kəpənək 54
Dağlar 55
Yarpaqlar töküləndə 56
Nərgiz gülü 57
Zanbaq 58

Şəklin başım üstədir

Sevgilim 60
Saqi, xumar-xumar baxırsan 61
Kimdən öyrəndin 61
Şəklin başım üstədir 62
Günahkar 63
Necə tale məni etmiş də 66
Eşitdim ki, yazıb fitrət 67
Saqi, nəzər et məclisə 67
Neyləyim, ey dil ki 68

Dəniz olmaq lazımdır

Göl min il yaşadı 69
Dəniz və günəş 69
Dənizin səxavəti 71
Dənizlə tənha qalmaq istəyirəm 71
Dəniz olmaq lazımdır 72

Mən səadət axtarıram

Qaçqınlar 75
Elə oğul istəyir Vətən 80
Mən səadət axtarıram 87
Qızıl balıq 90
Fil 93
Qanun 96
Torpaq 102
Romantika 108

Uzaq-uzaq ölkələrdən

Uzaqdan məktublar 112
Məcnun söyüd 120
Miladdan qabaqkı danışıq dilində 126
Marselin taleyi 130
Nikola məbədində 137

Təbrizim mənim

Təbrizim mənim 141
Çinardan bir yarpaq qopdu 144
Ana 147
Kədərli, sevincli illər 147
Qibtə 149
O şeri kim yazacaq 151
Mənim bir nənəm vardı 152
Qartalın ölümü 155
Yağış nemətdir 155
Qaya üstündə çinar 156
İmtahan 158
Babamın ulduzları 160
"Əsəblərini qoru" 161
Dağ seli və daşlar 163

Dünyada bir şəhər var

Ana dili 165
Məni 166
Körpü 167
Qaradağ 168
Gizli-gizli 169
Pəncərə önündə çinar 170
Mənim şeir kitabım 173
Dünyada bir şəhər var 175
Şəklinə baxıram 176
Şeyx Səfi küçəsi 178
Şəmsuvarlı Əbi 183

Yağış yağar, yer doymaz

Yağış yağar, yer doymaz 187
Məhəbbətlə qayıt gəl 188
Nə yaxşı ki, bahar var 189
Səmərqənddə bir qız gördüm 189
Sən, ey Sariban 190
Gəraylı 191
Yaman yerdə 191

Dəniz olmaq istəyirəm

Dəniz olmaq istəyirəm 193
Xəzər köksümdədir 194
Dəniz, Heminquey və mən 195
Qara dəniz 196
Bu axşam 197
Dənizlə payızda görüşdük 199
Dənizə yağış yağdı 200
Dənizə göz yaşı deməyin 201
Dəniz əsəbidir 202
İldırım və dəniz 203

Nigaranlıq

Üçüncü İskəndər 204
Həsənin ölümü 212
"Şahin və koramal" 215
Tacir və Məcnun 220

Poemalar

Auerbaxın meyxanəsində görüş 226
Mənim cəbhə dostlarım 239
Polyak qızı Səlmi.. 259

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyicisi: *Aslan Almasov*

Korrektor: *Yasəmən Abbasova*

Yığılmağa verilmişdir 05.08.2004. Çapa imzalanmışdır 18.11.2004.
Formatı 60x90 $^{1}/_{16}$. Fiziki çap vərəqi 18. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 181.

Kitab "Şərq-Qərb" mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

000002